

RECENZII

Sorin Bocancea (coord.),
De la presa studentească în
comunism la presa postcomunistă,
Iași, Editura Institutul European,
2014, 248 pagini

Credința în ideologia marxist-leninistă a fost, pe lângă violență și frică, sursă de legitimitate a Partidului Comunist, astfel încât pentru Partidul Unic nimic nu era mai periculos decât cuvântul, libertatea de expresie și circulația neîngrădită a informației. Controlul informației și a libertății de expresie a fost o sarcină urgentă și perma-

nentă pentru Securitate și pentru Partid. Orice informație cu caracter public, adică tipărită, difuzată la radio ori prin televiziune, era controlată de către Partid și de către Securitate pentru că orice informație care ar fi putut încolți în mintea vreounui cititor germeii dorinței de altceva ar fi condus imediat la subminarea și fisurarea eșafodului de monolit al regimului comunist. Din acest motiv cuvintele, inofensive și neutre în genere, erau primejdioase pentru regim și, precum în romanul lui Orwell, Ministerul Adevărului, instituția cenzurii adică, ajunsese să supravegheze, să persecute și să interzică cuvinte¹. Calculul comuniștilor era unul simplu și de natură magică, cum se exprimă Liviu Antonesei în articolul pe care-l semnează în carte: „Comuniștii aveau în fond ca și populațiile primitive o gândire magică – dacă nu vorbeai despre ceva era ca și cum realitatea respectivă nici n-ar fi existat!”² Cu alte cuvinte, calculul era că dacă controlezi

informația, cuvintele poți atunci controla gândirea și, în consecință, acțiunea și elimini posibilitatea crimei de a gândi, dori sau a voi și acționa altfel decât îngăduie regimul. Și trebuie reamintit că presa studentescă a apărut destul de târziu în epoca regimului comunist după așa numitul „deceniu obsedant”, când o simplă conversație cu amicii era suficientă pentru a fi interpretată ca uneltire împotriva ordinii sociale și puteai plăti cu viața în detenție, dacă erai denunțat. Or, această atmosferă a stării de asediu s-a menținut în activitatea din cadrul presei și în perioada relativei liberalizări a regimului comunist dar și în perioada ultimă a stalinismului Ceaușist. De aceea, astăzi, deși pot părea hilare prin insignifianță tușele de eroism ale victoriei de a reuși să publici câte un cuvânt supraveheat sau interzis de către listele de cenzură³, trebuie știut însă că presa a rămas pe întreaga durată a regimului comunist în linia întâi, cea mai sensibilă, a frontului ideologic! Semnificative în acest sens, nu sunt numai permanentele „războaie de guerillă”⁴ duse cu oamenii Partidului și Securității care exercitau oficial și apoi, din 1977, difuz, funcția de control și cenzură, ci și decizia de a înființa presa studentescă precum și atenția acordată acesteia în mod direct de către vârfurile ierarhice cele mai înalte ale conducerii Partidului, Nicu⁵, Nicolae și Elena Ceaușescu. Despre ce este vorba: pentru că Alexandru Dobrescu și alții au înființat pu-

blicații fără știrea și acceptul reprezentanților statului, Partidului și Securității și, în ciuda presiunilor exercitate de către securiști, au continuat să le facă să apară și să le difuzeze chiar limitat⁶, „ca din senin, necesitatea unei reviste studentești a început să fie vânturată și de UAS, și de organizația de partid, și de Rectorat. ... La București..., eram patru studenți din țară și ne așteptam să fim primiți de vreun secretar al CC-ului. A venit chiar Ceaușescu în persoană...”⁷, pe vremea când devenise deja secretar general al partidului comunist, „și ne-a asigurat că salută ideea înființării revistelor studentești”⁷!!! Or, dincolo de faptul absurd că era nevoie de acceptul șefului statului și partidului pentru înființarea unei publicații, ca și cum o revistă studentescă ar fi fost una din înaltele afaceri ale statului, trebuie să recunoaștem că decizia aceasta a satisfăcut simultan două exigențe: a adus sub controlul partidului și securității activități care puteau lua un curs subversiv și pe termen lung poate necontrolabil și cu risc opozant și totodată a oferit studențimii o nișă de debușeu dar și de canalizare a nemulțumirilor rezultate din presiunile exercitate de către regim. Similar a fost mai apoi și Cenaclul Flacăra: comuniștii au înțeles că oamenii au nevoie și cam încep să urle din cauza eșecurilor regimului și ca să nu urle împotriva regimului li s-a oferit posibilitatea de a urla la lună, deturnându-le astfel atenția de

la adevărata cauză a nevoii de a urla!

Partidul era așadar în toate și își autoproclama infailibilitatea: chiar și în relativa libertate de care s-a bucurat presa studențească. Inițial șocante pentru mine au fost afirmațiile lui Alexandru Dobrescu și anume că „am continuat să scriu exact ce gândeam” și „puteai scrie cam tot ce gândeam”, dar imediat a venit precizarea: „nu e mai puțin adevărat că însăși obiectul textelor mele, literatura, trezea mai puține suspiciuni în ochii cenzurii”⁸. Cu alte cuvinte, cam aceasta era în general marja de libertate pe care o lăsa Partidul-Stat libertății de exprimare: atâta timp cât textele erau apolitice, marcate de estetism și abordând probleme sociale neutre din punct de vedere politic ele treceau de cenzură. Dar chiar și așa fiind acestea tot trebuiau să treacă prin toate filtrele controlului total exercitat de partid și securitate pe toate verigile: începând cu mintea autorului și terminând cu chioșcurile de difuzare a presei.

Mă voi mulțumi în încheiere să inventariez schițat aceste filtre de control lăsând cititorului dorința de a căuta volumul și de a le depista la rândul-i pe cont propriu, pentru că despre acestea vorbesc mai toți semnatarii articolelor din volum: intrarea într-o redacție era avizată de către organizațiile de partid; redacțiile aveau la rândul lor instituționalizate mecanisme de recrutare: cu alte cuvinte, în selecție contau atât inofesivitatea politică și obediența

în a nu călca linia, cât și meritele profesionale sau personale, talentul; controlul biografic exercitat de securitate și partid; autocenzura: „nu îți puteai nici măcar imagina că poți scrie orice”⁹!, adică știai din capulul locului că nu poți critica politica Partidului și a lui Ceaușescu; cenzura propriu-zisă exercitată de: redactori și redactori-șefi, de către cadrele didactice responsabile cu revistele, de către Rector și secretarii de partid pe universitate, de către responsabilii de partid din partea organizațiilor studențești, de către Direcției Presei și Tipăriților, de către cadrele de partid din partea organizațiilor județene de partid, de către secretari de partid responsabili cu propaganda, de către Securitate; cenzura se exercita asupra conținutului și titlurilor și subtitlurilor prin intermediul unor registre de nume și de cuvinte și asupra unor domenii precum sexualitatea, religia, starea reală a economiei și vieții sociale și asupra oricărei idei politice neagreate de către regim: nu puteai, de pildă, propune ca modele tinerilor doar sportivi, artiști, actori, creatori de modă sau scriitori fără să glorifici crescătorii de vite, agricultorii sau strungarii ca modele legitime sau nu puteai scrie elogios la adresa a nimic din ceea ce putea proveni de dincolo de Cortina de fier. Nu exista așadar libertate deplină în nici în alegerea subiectelor și temelor și nici în maniera de tratare a acestor subiecte; controlul se exercita și asupra unor expresii, sintagme și fraze, mai ales după

„defectări” de tipul „popor vegetal”!; exista un control și prin privilegierea ziariștilor: prin notorietate (mai ales în cazul presei studentești unde premiul cel mare era apariția numelui!), salarii mari, influență și putere (în cazul presei comuniste mainstream, gen Eugen Barbu, Păunescu, Vadim Tudor și alții); tot ca mijloace de control și intimidare erau folosite amenințările cu destituirea, nepublicarea textelor, destituirea propriu-zisă, amânarea publicării cărților, interzicerea dreptului de semnătură, interzicerea apariției numelui indiferent de tipăritură, oprirea de la tipărire, oprirea de la difuzare, retragerea de pe piață.

În încheiere menționăm că volumul *De la presa studentească în*

comunism la presa postcomunistă, coordonat de Sorin Bocancea, a fost lansat în încheierea seminarului intitulat „Presa românească de la comunism la postcomunism” desfășurat în cadrul proiectului anual *După 25 de ani. Comunismul din Europa de Est* derulat în 2014 de Facultatea de Științe Politice și Administrative a Universității „Petre Andrei” din Iași, de Institutul de Studiere a Ideologiilor și Revista *Polis*. La seminarul din 3 octombrie 2014, asociat și Festivalului Internațional de Literatură și Traduceri (ediția a II-a), au participat majoritatea autorilor semnatari ai articolelor din volum.

Constantin ILAȘ

Note

- ¹ Sorin Bocancea (coord.), *De la presa studentească în comunism la presa postcomunistă*, Editura Institutul European, Iași, 2014, p. 55.
- ² Liviu Antonesei, „Presa studentească în vremuri de cenzură”, în *op. cit.*, p. 55.
- ³ *Ibidem*, p. 58.
- ⁴ Despre care amintesc toți autorii semnatari în volum.
- ⁵ Doru Tompea, „Presa studentească în comunism. Exerciții de libertate”, în *op. cit.*, pp. 127, 139, 140, 142, 143, 149.

- ⁶ Cu afirmația unui secretar cu propaganda al CJ al PCR citat de Liviu Antonesei: „revista nu e cuprinsă în circuitul național de difuzare a presei și, deci, putem fi mai îngăduitori”, în *op. cit.*, p. 51.
- ⁷ Alexandru Dobrescu, „Începuturile presei studentești în România comunistă”, în *op. cit.*, p. 31.
- ⁸ *Ibidem*, pp. 33-34.
- ⁹ Dorin Popa, „În presa românească de la comunism la postcomunism”, în *op. cit.*, p. 83.